

groups.

Attention is drawn to the fact that the head department of the educational institutions of the system of labour reserves developed measures to improve educational work which were reflected in plans of all units of above-mentioned institutions. The list of those activities is presented on the example of curricula of educational institutions of the system of labour reserves of Kherson region in 1957.

It is examined that many shortcomings in organization of work (including educational work) at educational institutions of the system of labour reserves led to their reorganization at vocational training schools. The activity of those schools was based on advanced ideas of that time that influenced positively education of the work shift.

It is concluded that integrated approach to the organization of educational work at vocational training schools should be considered and it can be the subject of the further scientific research.

Key words: education, educational institutions of the system of labour reserves, engineering and pedagogical staff, vocational instructor, student groups, groups work, vocational training schools.

Дата надходження статті: «19» вересня 2019 р.

УДК 378.141

Сотер М. В.*

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (50-60 РР. XX СТОЛІТТЯ)

Стаття присвячена дослідженню тенденції навчально-методичного забезпечення іноземної підготовки студентів у технічних закладах вищої освіти України в 50-60 рр. XX століття. Наголошено, що вивчення іноземної мови набуває пріоритетного значення, іноземна мова виступає обов'язковою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців.

Акцентовано, що значний інтерес керівництва Радянського Союзу до вивчення іноземних мов протягом 50-60 рр. XX століття був представлений на законодавчому рівні через Наказ Міністерства вищої освіти СРСР «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 від 21 вересня 1955 року та Постанову Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року №468, які вплинули на інтенсифікацію різного роду навчально-методичних розробок забезпечення іноземної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України.

Звернено увагу на основні підручники і посібники, що застосовувались під час навчального процесу іноземної підготовки майбутніх інженерів у вищих навчальних закладах, зокрема, «Підручник англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» (Красинська М., Головіна І.; 1957 р.; 1959 р.), «Підручник англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» (Гундрізер В., Ланда А.; 1960 р.; 1961 р.; 1963 р.), «Підручник англійської мови» (Шевалдишев А., Суворов С., Корндорф Б.; 1945 р.; 1952 р.; 1953 р.; 1955 р.), «Практичний курс німецької мови» (Зав'ялова В., Косарева Л.; 1967 р.), «Підручник німецької мови для закладів вищої освіти» (Ерліх Е., Трімм А., Вольф Л.; 1958 р.; 1960 р.) тощо.

Ключові слова: іноземна підготовка; навчально-методичне забезпечення; заклади вищої освіти; технічні заклади вищої освіти; студенти технічних закладів вищої освіти; 50–60 рр. XX століття.

Одним із ключових важелів у 50-60 рр. XX століття, які вплинули на інтенсифікацію різного роду навчально-методичних розробок забезпечення іноземної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України були Наказ Міністерства вищої освіти СРСР «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 від 21 вересня 1955 року [3] відповідно до якого вивчення

*© Сотер М. В.

іноземної мови обов'язково мало здійснюватися з першого по четвертий курси у всіх закладах вищої освіти, при цьому акцентувалась увага також на посиленні ролі позааудиторної і самостійної роботи для студентів усіх спеціальностей при опануванні іноземною мовою. Вагоме значення мала також Постанова Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468 [7], за якою встановлено, що головна мета вивчення іноземних мов – практичне оволодіння ними. Ця Постанова була спрямована на ліквідацію недоліків та покращення якості викладання іноземних мов у середній та вищій школі. Відповідно до цієї Постанови (окрім вишів і факультетів іноземних мов) обсяг аудиторних занять з іноземної мови складав не менше 240 годин.

Таким чином, можемо зауважити, що в 50–60 рр. ХХ століття відбулися істотні зміни в організації освітнього процесу з опанування іноземними мовами, що призвело до збільшення випуску підручників, посібників, словників, розмовників, додаткових книг і брошур із різного роду інформацією. Різним аспектам питання іншомовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти присвятили свої дослідження Р. Гришкова, Н. Микитенко, О. Місечко, Н. Осіпчук, Ю. Пассов, В. Сафонова, Г. Рогова, В. Черништа та ін.

Посилення ролі іноземної мови в наш час висунуло потребу в запровадженні заходів щодо оптимізації її вивчення в технічних закладах вищої освіти, зокрема, особлива увага має бути приділена навчально-методичному забезпеченню іншомовної підготовки студентів. Водночас створення якісно нових розробок не можливе без ретроспективного аналізу, який сприятиме збереженню вагомих здобутків попередніх поколінь, й разом із тим зважати на недоліки, похибки і прорахунки.

Ураховуючі вищевказані проблемні питання і завдання, що потребують термінових кроків щодо їх вирішення, вважаємо за необхідне проаналізувати основні навчально-методичні розробки іншомовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України в 50–60 рр. ХХ століття.

Серед вагомих досліджень поліпшення іншомовної підготовки студентів у закладах вищої освіти, що також вплинули на координацію та розробку навчально-методичного забезпечення, були такі, як-от: Б. В. Беляєв «Про застосування принципу свідомості під час навчання іноземній мові» [2], В. О. Артемов «Психологія навчання іноземних мов» [1], І. Д. Салістра «Нариси методів навчання іноземних мов» [11] та інші.

Зокрема, Б. В. Беляєв наголошував на необхідності інтуїтивного практичного оволодіння іноземною мовою, що вивчається й дотримання принципу свідомості під час вивчення іноземної мови. Учений підкреслив, що, ураховуючи цей принцип, виникала потреба не скільки в оволодінні теоретичними мовними знаннями, скільки практичними іншомовними навичками [2, с. 8]. Таким чином, практичне застосування знань, умінь і навичок з іноземної мови, що вивчається, стало пріоритетним. При цьому І. Д. Салістра підкреслила, що іноземна мова виступає як органічний і обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців [11, с. 21]. Підтримуючи потребу інтуїтивного практичного оволодіння іноземною мовою, В. О. Артемов зазначив, що свідоме оволодіння системою іноземної мови, що вивчається, можливе лише за умови усвідомленого засвоєння мови, що дозволить поступово й органічно дійти до мимовільного неусвідомленого усного мовлення [1, с. 172]. Зауважимо, що лише через злагоджене, послідовне, цілеспрямоване, свідоме опанування лексичним, граматичним, фонетичним і соціокультурним матеріалом можна дійти до вільного володіння іноземною мовою.

Згідно з Наказом Міністерства вищої освіти СРСР від 21 вересня 1955 року «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 [3] відбулось збільшення годин в навчальних планах університетів й інженерно-фізичних спеціальностей усіх закладів вищої освіти, які виділялись на вивчення іноземної мови, до 240–270 годин на першому і другому курсах та по 2 години на тиждень на третьому

і четвертому курсах, що вплинуло на перегляд та видавництво й імплементацію в освітній процес нового навчально-методичного забезпечення. Зокрема, прикладами підручників і посібників, що застосовувались під час навчального процесу під час іншомовної підготовки майбутніх інженерів у вищих навчальних закладах і були розроблені відповідно до збільшення аудиторних годин, що виділялись на вивчення іноземної мови були такі, як-от: «Підручник англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» (Красинська М., Головіна І.; 1957, 1959 pp.), «Підручник англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» (Гундрізер В., Ланда А.; 1960, 1961, 1963 pp.), «Підручник англійської мови» (Шевалдишев А., Суворов С., Корндорф Б.; 1945, 1952, 1953, 1955 pp.), «Практичний курс німецької мови» (Зав'ялова В., Косарева Л.; 1967 р.), «Підручник німецької мови для закладів вищої освіти» (Ерліх Е., Трімм А., Вольф Л.; 1958, 1960 pp.) тощо. Далі детальніше розглянемо деякі з них.

Зокрема, «Підручник англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» М. Красинської та І. Головіної (видавництво «Література іноземними мовами»; 1957, 1959 pp.), допущений Міністерством вищої освіти СРСР як підручник для вищих технічних навчальних закладів. Цей підручник був націлений на підготовку студентів вищих технічних навчальних закладів, що раніше вивчали англійську мову в середній школі, його зміст було розраховано приблизно на 80 – 100 аудиторних годин, ураховуючи при цьому й самостійну роботу студентів. Як зазначалося авторами, його основне завдання – це підготовка студентів до самостійної роботи, зокрема над оригінальною технічною, політичною і художньою літературою [6].

Підручник забезпечував як повторення й узагальнення опанованих граматичних тем, так і поглиблене вивчення нових, безпосередньо, тих із них, що необхідні для розвитку навичок розуміння й перекладу оригінальної літератури англійською мовою. Вартими уваги є додатковий матеріал, як-от: додаткові тексти в межах кожного уроку, граматичний довідник та словник. Граматичний довідник, наприклад, було складено, таким чином, щоб студент мав можливість повторити увесь матеріал у межах самостійної роботи. Представлення лексичного і граматичного матеріалу в підручнику було взаємопов'язано й спрямовано на досягнення правильного тлумачення й перекладу з англійської мови різного роду автентичних матеріалів.

Тексти, що подані авторами, містили як загальнонавчальну, так і суспільно-політичну та науково-технічну лексику. Разом із тим необхідно відзначити, що переважна кількість текстів – професійно орієнтовані, такі, що було спрямовано на професійну підготовку майбутніх інженерів, зокрема, іншомовну, наприклад: «The internal combustion engine» (abridged; by John Harrison), «Gas turbine», «The Zaporozhye coking plant», «New trends in compression-ignition engines», «New trends in compression-ignition engines», «X-rays» (abridged; by J. G. Feinberg), «Gases» (from «The International series of monographs on Physics»), «Why do you want to be a physicist?» (abridged; by M. Wilson), «Smoke» (abridged; by P. Bonosky), «Transformation of nature» (abridged; by J. Bernal), «Railroad engineering» (abridged; by W. W. H.), «Mendeleev's periodic table» (from «Discovery»), «A hero of socialist labour» (from «Journal of Physics»), «George Simon Ohm» (from «Discovery»), «Rocket development», «Electricity to-day» (abridged; by T. B. Vinycomb), «Atom story» (abridged; by J. G. Feinberg), «Atomic energy», «Heat, steam, and power» (by Y. Harrison), «Mechanical power» («Twentieth Century Engineering», by C. H. J. Tupholme), «X-rays» (by H. Manchester), «The champion lightweight metal» (by Dr. R. H. Harrington), «Aluminium: the all-vital metal» (by Frank S. Adams), «Quality of materials», «Air-conditioning and refrigeration» (by C. H. J. Tupholme), «Satellites will be useful» (by Michael Seaton), «Power from the sun» (by Clifford B. Hicks), «Marx and science» (by J. D. Bernal) та інші.

Варто зазначити, що позитивним аспектом є розміщені в підручнику методичні рекомендації щодо роботи над текстом, вправами, граматикою, лексикою.

Щодо «Підручника англійської мови для вищих технічних навчальних закладів» за

авторством В. Гундрізер і А. Ланди (державне видавництво «Вища школа»; 1960, 1961, 1963 pp.) [4], то він був допущений для широкого використання Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР як підручник для вищих технічних навчальних закладів СРСР. Цей підручник було призначено для викладання англійської мови для тих, хто починав вивчати її в технічних закладах вищої освіти, й розраховано на 140 годин аудиторної роботи.

Навчальний матеріал підручника викладено послідовно, логічно й спрямовано на його подальше застосування в професійній діяльності, зокрема, у підручнику репрезентовано достатню кількість професійно-орієнтованих текстів, як-от: «At the meeting», «Open-door days», «The solar system», «New methods of computation», «Metals», «Salt», «Timber», «Across the borders of space», «The atom and its nucleus», «Radioactive elements», «Measuring time», «Newton and the problem of gravitation», «Ultrasonics» та інші.

У підручнику розміщено вправи, наприклад, для закріплення навиків читання, вимови, письма, засвоєння лексики і граматики. Заслужовує уваги той факт, що значна кількість вправ, що представлено в підручнику, можна було використати як для групової, так і для індивідуальної роботи, для додаткових завдань, поточної перевірки знань і різного роду самостійної роботи.

«Підручник англійської мови» А. Шевалдишева, С. Суворова, Б. Корндорфа (видавництво «Література на іноземних мовах»; 1945, 1952, 1953, 1955 pp.) було допущено Міністерством вищої освіти СРСР як підручник для вищих немовних навчальних закладів й розраховано для вивчення англійської мови студентами першого і другого курсів. Пріоритетним завданням цього підручника, як зазначають його автори, було підготувати студентів до читання і перекладу зі словником оригінальних текстів середньої складності [12].

Він включав такі основні складові частини: тексти і системи вправ до них; фонетично-орфографічний довідник; граматичний довідник і систему граматичних вправ, що подано поурочно; правила читання і словотворення; словник.

Кожен урок містив завдання різного ступеня складності. Тексти, які представлено в підручнику, містили як загальнонавчальну, так і суспільно-політичну лексику. Разом із тим, до прорахунку в укладанні цього підручника можемо віднести значну кількість лексичного матеріалу ідейно-політичного спрямування та майже відсутність текстів із професійно орієнтованою тематикою.

Аналізуючи навчально-методичне забезпечення викладання німецької мови в закладах вищої освіти, можемо навести приклад підручника «Практичний курс німецької мови» В. Зав'ялової, Л. Косаревої (видавництво «Міжнародні відносини»; 1967 р.), який був призначений для вивчення німецької мови студентами вищих навчальних закладів, а також тих, хто вивчає німецьку мову як другу іноземну чи факультативно [5].

Кожен навчальний розділ / урок цього підручника починався з граматичного матеріалу, поданого у вигляді схем, таблиць, включаючи приклади і практичні вказівки щодо його використання, далі було подано тексти із загальнонавчальною лексикою, у яких представлено граматичне явище, що розглядалось у межах навчального розділу / уроку. Значну увагу в підручнику автори звернули на діалогічне мовлення. Комплекс вправ, що подані в межах розділів / уроків було націлено на відпрацювання граматичних явищ, лексичного матеріалу, складність вправ відповідала реалізації принципу: від простого – до складного. Варто зауважити, що словник і список граматичних термінів, які послужили в цьому підручнику додатком, органічно поєднані з основним його змістом.

Важливе значення протягом 50–60 pp. XX століття мала також довідкова література, яка також оновлювалася й збільшувалась, зокрема, це були різного роду довідники та дорадчі матеріали: «English Grammar» (Ганшина М., Василевська Н.; 1951), «Граматика англійської мови» (Винокурова Л.; 1954 р.), «Сучасна англійська мова»

(Жигадло В., Іванова І., Іофік Л.; 1956 р.), «Читання і переклад англійської наукової і технічної літератури: фонетика, граматики, лексика» (Пумп'янський О.; 1962), «Як вивчати німецьку мову самостійно» (Гусева Н., Філічева Н., Бриковський К., Власова Н., Міхеєва О.; 1963), «Введення в практику перекладу наукової і технічної літератури англійською мовою» (Пумп'янський О.; 1965), «Як читати англійською математичні, хімічні та інші символи, формули і скорочення» (Савінова Є.; 1966), «Без них не обійтись в англійському розмовному мовленні» (Памухіна Л., Шах-Назарова В., Шелкова Т.; 1969) та інші.

Інтенсифікація вивчення іноземної мови в досліджуваний період сприяла видавництву значної кількості словників, зокрема й таких, що безпосередньо застосовувались для підготовки студентів технічних закладів вищої освіти: «Англійсько-російський кораблебудівний словник» (укладач Фаворов П.; 1967 р.), «Англійсько-російський словник з картографії, геодезії й аерофототопографії» (укладач Гальперін Г.; 1968 р.), «Словник-мінімум для читання наукової літератури німецькою мовою» (редактор Абезгауз С.; 1969 р.) тощо.

Разом із позитивними аспектами інтенсивної появи нових навчально-методичних розробок, які пропонувались для забезпечення іншомовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України в 50–60 рр. ХХ століття варто відзначити й деякі їхні недоліки, серед яких:

- наявність чималої кількості текстів та лексичного матеріалу ідейно-політичного спрямування;
- приділення недостатньої уваги усному мовленню;
- обмежене застосування автентичних аудіо матеріалів (наприклад, через залучення грамофонних (вінілових) платівок);
- переважна відсутність текстів з аудіо супроводом у підручниках / посібниках;
- видавництво навчальної літератури іноземною та російською мовами, обмежене використання української мови при розробці навчально-методичного супроводу освітнього процесу.

Підсумовуючи, підкреслимо, що значний інтерес керівництва Радянського Союзу до вивчення іноземних мов протягом 50-60 рр. ХХ століття був представлений на законодавчому рівні через Наказ Міністерства вищої освіти СРСР «Про покращення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах» № 953 від 21 вересня 1955 року [3] та Постанову Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468 [7], які вплинули на інтенсифікацію різного роду навчально-методичних розробок забезпечення іншомовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України. Необхідно відзначити, що вивчення іноземної мови набуває пріоритетного значення, іноземна мова виступає обов'язковою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців.

До перспектив подальшого наукового пошуку відносимо детальне дослідження засобів іншомовної підготовки в технічних закладах вищої освіти України 50-60 рр. ХХ століття.

Література:

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам. М.: Издательство «Просвещение», 1969. 279 с.
2. Беляев Б. В., Балабан М. А., Солдатов Г. А. и др. Психология в обучении иностранному языку: сборник статей. М.: Издательство «Просвещение», 1967. 183 с.
3. Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов, инструкций. Ч. 2 / под ред. Е. И. Войленко. М.: Высшая школа, 1965. 355 с.
4. Гундризер В. Р., Ланда А. С. Учебник английского языка: для ВТУЗОВ. Издание 4-е, сокращенное. М.: Государственное издательство «Высшая школа», 1963. 367 с.

5. Завьялова В. М., Косарева Л. В. Практический курс немецкого языка. Издание 2-ое. М.: Издательство «Международные отношения», 1967. 320 с.
6. Красинская М. С., Головина И. А. Учебник английского языка для ВТУЗОВ. Издание второе. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1959. 344 с.
7. Об улучшении изучения иностранных языков: Постановление Совета Министров СССР от 27 мая 1961 г. № 468. Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm
8. Памухина Л. Г., Шах-Назарова В. С., Шелкова Т. Г. Без них не обойтись в английской речи. М.: Издательство «Международные отношения», 1969. 223 с.
9. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. М.: Наука, 1965. 303 с.
10. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: фонетика, грамматика, лексика. М.: Издательство Академии наук СССР, 1962. 448 с.
11. Салистра И. Д. Очерки методов обучения иностранным языкам: система упражнений и система занятий. М.: Издательство «Высшая школа», 1966. 252 с.
12. Шевалдышев А. Н., Суворов С. П., Корндорф Б. Ф. Учебник английского языка. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1952. 512 с.

Soter M. V.

EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF STUDENTS' FOREIGN TRAINING OF HIGHER TECHNICAL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE (THE 50–60 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)

The article is devoted to the research of the tendencies concerning educational and methodological support of students' foreign language training in higher technical education institutions of Ukraine in 50-60 years of the twentieth century. It has been emphasized that the study of the foreign language became a priority, foreign language was an indispensable component of the future specialists' professional training.

It has been noted that the considerable interest of the Soviet Union leadership in the study of foreign languages during in the 50-60's of the XX century was represented at the legislative level through the Order of the Ministry of Higher Education of the USSR «On Improving Foreign Language Teaching in Higher Education» (September 21, 1955; No. 953) and Resolution of the Council of Ministers of the USSR «On Improving the Study of Foreign Languages» (May 27, 1961; No. 468), which influenced the intensification of various educational and methodological development of providing foreign language training for students of higher technical education institutions of Ukraine.

The attention is drawn to the basic textbooks and manuals used during the educational process in the course of future engineers' foreign language training in higher education institutions, in particular, «English Textbook for Higher Technical Education Institutions» (Krasynska M., Holovina I.; 1957 p.; 1959 p.), «English Textbook for Higher Technical Education Institutions» (Hundrizier V., Landa A.; 1960 p.; 1961 p.; 1963 p.), «English Textbook» (Shevaldyshev A., Suvorov S., Korndorf B.; 1945 p.; 1952 p.; 1953 p.; 1955 p.), «Practical Course in German» (Zavialova V., Kosarieva L.; 1967 p.), «German Textbook for Higher Education Institutions» (Erlikh E., Trimm A., Volf L.; 1958 p.; 1960 p.) and others.

Key words: foreign training; educational and methodological support; higher education institutions; higher education technical institutions; students of higher education technical institutions; 50-60 years of the twentieth century.

Дата надходження статті: «23» серпня 2019 р.